

Euroazijski ris - najugroženiji sisavac Hrvatske

Tekst: dr. sc. Magda Sindičić, dr. med. vet.

Uz sredozemnu medvjedicu (za koju je potvrđena prisutnost tek jedne jedinice) euroazijski ris najugroženiji je sisavac Hrvatske. Procjenjuje se da u Hrvatskoj živi tek 40 do 60 jedinki i to na oko 10 000 km² šumovitog brdsko-planinskog područja Dinarida, od hrvatsko - slovenske granice na sjeverozapadu do granice s Bosnom i Hercegovinom na jugoistoku.

Obitavanje risa u Hrvatskoj od Pleistocena potvrđuje oko 10 000 godina star fosilni ostatak gornjeg očnjaka odraslog risa, pronađen u Velikoj pećini, špilji na Ravnoj gori. Smatra se da je ris obitavao na cijelom kontinentalnom području zemlje, no kao i u ostatku zapadne Europe promjene u načinu gospodarenja prirodnim resursima i širenje civilizacije, već su u 16. stoljeću počeli utjecati na smanjenje staništa za sve divlje životinje pa tako i za risa. Taj je proces bio najintenzivniji tijekom 18. i 19. stoljeća, što je dovelo do izumiranja risa iz velikog dijela Europe. Na kraju 19. odnosno početkom 20. stoljeća ris je nestao iz cijele zapadne i srednje Europe, a održao se jedino u planinskim i rijetko naseljenim područjima - Karpatima, Skandinaviji, Rusiji te Šarsko-pindskom gorju na Balkanskom poluotoku. Dakle, u Dinaridima je ris opstao samo u izoliranim područjima Albanije, Makedonije i Kosova dok su posljednji primjerci autohtone populacije ulovljeni u Hrvatskoj 1903., Sloveniji i Srbiji 1908., Bosni i Hercegovini 1911., te Crnoj Gori 1913. godine.

Naseljavanjem šest životinja iz Slovačke u Sloveniju u siječnju 1973. godine utemeljena je reintrodicirana dinarska populacija euroazijskog risa. Tri naseljene ženke su se prvih godina neometano razmnožavale, brojnost je rasla i populacija je proširila svoje stanište u Sloveniji te se ustalila u Hrvatskoj i u zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine. Prvi odrasli primjerak u Hrvatskoj uočen je na gorskoj livadi Lazac u Nacionalnom parku Risnjak 16. lipnja 1974.

Činjenica da su reintrodicirane životinje iz slovačkih Karpata još uvijek predmet prigovora dijela lovaca, a zbog vjerovanja da je autohtoni ris bio znatno manji i da se nije hranio većom divljači. No morfometrijska istraživanja dokazala su

Dinko ▲

▲ Postavljanje ogrlice

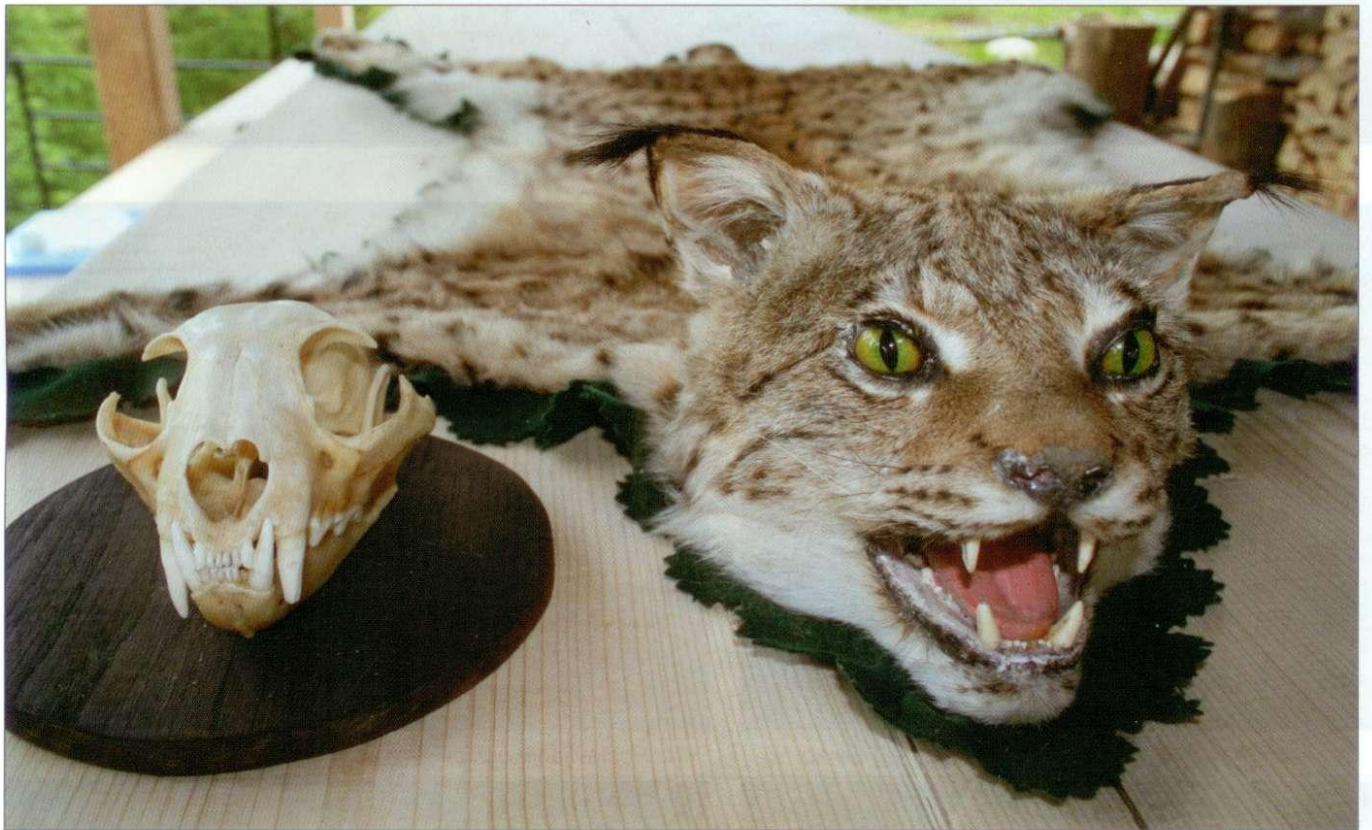
Plijen risa ▲

▲ Projekt DinaRis

da ne postoje značajnije statističke razlike u veličini lubanja autohtonih i reintrodiranih životinja. Može se smatrati da je reintrodirana populacija risa imala pozitivan trend u smislu porasta broja jedinki i u smislu prostornog širenja od reintrodukcije sve do sredine '80-tih godina prošlog stoljeća. Tada je populacija stagnirala na svom vrhuncu, a u '90-tima je došlo do početka kontinuiranog pada brojnosti te stabilizacije na sadašnjoj nižoj razini, a vjerojatno i daljnjeg pada. Glavnim uzrocima pada brojnosti drže se smrtnost uzrokovana ljudskim aktivnostima te nedostatak plijena. Također, genetskim istraživanjima dokazano je da je zbog parenja u srodstvu došlo do gubitka genske raznolikosti Dinarske populacije.

Genska raznolikost predstavlja evolucijski potencijal vrste i važna je za sposobnost prilagodbe na promjene u okolišu. Dokazano je da parenje u srodstvu povećava rizik od izumiranja budući je genska raznolikost povezana s obilježjima vezanim za sposobnost preživljavanja, kao što su rast i razvoj, plodnost, metabolička učinkovitost i otpornost na bolesti. Na više je životinjskih vrsta dokazano da se kao posljedica parenja u srodstvu javlja smanjena sposobnost razmnožavanja, niža koncentracija i pokretljivost spermija te aplazija testisa, niža porođajna težina i niži postotak preživljavanja mladunčadi, defekti srčanih zalistaka i defekti na kostima, sljepoća te slabija otpornost na parazitarna oboljenja.

▲ Trofeji

Šapa ▲

Usporedba obojenosti krzna ▲

Risovi (rod *Lynx*) su zvijeri (*Carnivora*) iz porodice mačaka (*Felidae*), potporodice pravih mačaka (*Felinae*). Danas dva pripadnika roda ris žive u Sjevernoj Americi – kanadski (*Lynx canadensis*) i crveni ris (*Lynx rufus*) te dva u Europi – iberijski (*Lynx pardinus*) i euroazijski ris (*Lynx lynx*). Iberijski je ris danas prisutan samo u Španjolskoj dok euroazijski ris nastanjuje područja središnje Azije, Rusije te u Europi Fenoskandinavije, Baltika i Karpata, uz nekoliko izoliranih populacija u zapadnoj i jugozapadnoj Europi. Euroazijski ris najveći je od četiri vrste risova. Masa odraslih jedinki kreće se u rasponu od 15 do 30 kg. Tijelo je pokriveno gustim krznom specifične točkaste pigmentacije, a na vrhu šiljastih ušiju raste pramen (čuperak) crnih dlaka dugačkih do 4 cm.

Risovi, s izuzetkom ženki s jednogodišnjim mladuncima, žive samostalno unutar određenog prostora (teritorijalna su vrsta), a u kontakt s drugim jedinkama svoje vrste dolaze jedino u vrijeme parenja. Mužjaci ne sudjeluju u skrbi za mladunče te se tijekom sezone parenja međusobno natječu za ženke. Euroazijski risovi pare se od veljače do travnja, a nakon 69 dana gravidnosti ženka okoti od 1 do 4 (u prosjeku 2) slijepa mladunca. Mladi se risovi odvoje od majke nakon 10 mjeseci te pronalaze vlastiti životni prostor. Podatci iz literature pokazuju da mogu preživjeti do 18 godina, no u prirodi nažalost uglavnom

Uho ▲

stradaju u prvim godinama života. Iznimno je visoka smrtnost mladunčadi do 1. godine života – oko 50%.

Glavna su im hrana parnoprstaši – srne, jeleni, divokoze te mufloni. Sposobni su uloviti plijen tri do četiri puta veći od njih samih, a manji plijen love samo ako većeg nema dovoljno, no moguće je da je manji plijen važan za mlade risove tijekom osamostaljivanja. Smatra se da su puhovi vrlo važan izvor hrane u godinama njihovog obilja. Ris lovi sam, a važan element uspješnog lova je iznenađenje te plijen

napada iz zasjede. Za uspješan lov ris se mora plijenu približiti na nekoliko metara jer plijen ne naganja te ako napad ne uspije u 20 – 50 metara odustane. Ukoliko ulovi krupniju životinju, poput srne koja je najvažniji plijen risa u Dinaridima, ne može ga pojesti odjednom već ostatke sakrije lišćem i zemljom te se njima hrani više dana. No, često mu životinje, poput medvjeda, lisice ili vrane, pojedu plijen pa mora ponovno u lov. Čovjeka nikada ne napada i zapravo ga je vrlo teško susresti u prirodi. Ponekad napada domaće životinje, no u Hrvatskoj su ti napadi rijetkost, posljednjih petnaestak godina bilježi se eventualno jedan do dva slučaja godišnje.

Upravo činjenica da je predator, da se hrani životinjskim vrstama koje su ekonomski važne čovjeku, bitno je utjecala na opstanak risa. U lovačkim krugovima risa od davnina prati status krvoločne zvijeri, a i danas kada je u Dinaridima opet doveden pred sam rub opstanka krivolov je i dalje prisutan. Nažalost krivolov je teško dokazati te počinitelji najčešće ostanu nekažnjeni. Euroazijski ris je u Hrvatskoj i Europi ugrožena vrsta. U Hrvatskoj je zaštićen temeljem Zakona o zaštiti prirode i Pravilnikom o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim te mnogim međunarodnim ugovorima i konvencijama. Razmišlja se i o mogućnosti ponovnog naseljavanja manjeg broja jedinki koje bi omogućile oporavak od posljedica parenja u srodstvu i stabilizaciju brojnosti ove prekrasne ugrožene vrste.

Zelendvor

Zelendvor

Zelendvor d.o.o. za uzgoj i lov divljači
Grofova Bombelles 2, 42206 Petrijanec – Varaždin
telefon: 042 209 – 944,
fax: 042 209 – 950, gsm: 098 219 – 334
www.zelendvor.hr
e-mail: info@zelendvor.hr

Lovište Zelendvor je nadaleko poznato po pojedinačnim i skupnim lovovima na trčke, fazane, prepelice, kolinke, šljuke te zeca i kunića. Organizacija lova omogućava lov po želji lovaca tako da je moguće provesti pojedinačan lov s vlastitim psima, odnosno lov prigonom ili pogonom u manjim ili većim grupama uz pratnju profesionalnih lovnika i odstrela željene količine divljači.

Također je moguće na bogatim terenima lovišta Zelendvor loviti sa sokolarskim pticama a kvaliteta sokolarenja u Zelendvoru poznata je u čitavoj sokolarski razvijenoj Europi.

